

Ties with potential: Nature, antecedents, and consequences of social networks in school teams

Amsterdam, Universiteit van Amsterdam,

2010, 325 pagina's

ISBN 978-90-9025362-6

Nienke Molenaar

Dit proefschrift, waarop Nienke Molenaar cum laude promoveerde, betreft een bijzonder onderzoek zowel qua thematiek als de omvang.

Het proefschrift behandelt een onderwerp dat nog niet eerder in Nederlands onderwijs-onderzoek op deze manier is onderzocht: de sociale netwerken van leraren in relatie tot onderwijsverbetering en leerlingresultaten. Centrale veronderstelling is dat binnen de werkrelaties van leraren een continue uitwisseling van informatie, kennis en expertise plaatsvindt, wat kan leiden tot verbetering van het lesgeven en het leren van leerlingen. Sociale netwerken zijn daarmee een vorm van professionele ontwikkeling en een bron voor het leren van leraren. Deze thematiek past in het recente denken over professionele ontwikkeling, waarbij het accent ligt op de mogelijkheden voor het leren die aanwezig zijn op de werkplek. De leerpotentie van de werkplek lijkt groot te zijn, maar er is nog weinig onderzoek dat in detail laat zien wat precies de leermogelijkheden en leerbronnen zijn in het dagelijks werk van leraren. Het past in de onderzoekslijn van Amerikaanse onderzoekers als Judith Warren Little and Ilana Horn (2002; 2010), die gericht zijn op 'locating learning in teachers' professional community' en 'routines and resources for professional learning in teachers' workplace interactions'. Omdat in veel onderzoek naar het leren van leraren de school nog nauwelijks als leerplek wordt onderzocht (Imants & van Veen, 2010), is dit proefschrift inhoudelijk vernieuwend binnen het Nederlandse onderwijsonderzoek.

De resultaten in dit proefschrift zijn gebaseerd op twee onderzoeken. Het eerste betreft een vragenlijstonderzoek onder 775 leraren

van 53 Nederlandse basisscholen. Het tweede onderzoek heeft betrekking op vijf basisscholen in het zuiden van Californië, waarbij 196 schoolleiders, leraren en coaches met behulp van interviews en een vragenlijst zijn bevraagd. Deze twee onderzoeken hebben geresulteerd in acht deelstudies, die allemaal ook als afzonderlijk artikel zijn gepubliceerd of gesubmit. Dit is een indrukwekkende prestatie voor een promotieonderzoek.

Het doel van dit proefschrift is om meer inzicht te verschaffen in de aard, antecedenten en consequenties van de sociale netwerken van leraren in school teams. De resultaten laten veel voordelen zien van hechte netwerken. In scholen met hechte schoolteams blijkt meer onderling vertrouwen te heersen. Ook worden deze teams gekenmerkt door meer gezamenlijke besluitvorming en een meer innovatief klimaat dan teams waarin leraren minder hecht verbonden zijn. Verbindingen tussen leraren lijken dus een positieve invloed te hebben op het functioneren van leraren en daarmee indirect ook op leerprestaties van leerlingen, al is dat laatste ingewikkeld aan te tonen. Samengevat, sociale netwerken hebben veel potentie voor het leren van leraren en daarmee voor schoolontwikkeling.

In vervolgonderzoek zou het ten eerste interessant zijn nog een keer dezelfde vragenlijst bij dezelfde leraren af te nemen en te vergelijken met de resultaten van de eerste afname. Dit zou meer inzicht geven in hoe dit soort sociale netwerken zich ontwikkelt gedurende een periode en hoe stabiel bepaalde kenmerken zijn. Sociale netwerken lijken erg kwetsbaar omdat het om interpersoonlijke en professionele relaties betreft, die ook sterk bepaald kunnen worden door de situatie en de context.

Ten tweede zou het ook relevant zijn om de Nederlandse surveydata aan te vullen met interviews en wellicht observaties. De surveydata geven wel veel inzicht in tal van aspecten, maar de betekenis van elk van de kenmerken van sociale netwerken zou verder vergroot kunnen worden. Bijvoorbeeld de be-

tekenis van kenmerken als frequentie en intensiteit van de relaties voor de mate waarin leraren van elkaar leren. Het zou wellicht ook beter het resultaat uit hoofdstuk 5 kunnen verklaren waarom bijvoorbeeld een hoge mate van wederzijdse relaties in een team samenhangt met een minder mate van onderling vertrouwen. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat de kwantiteit van een relatie niet per definitie samenhangt met de kwaliteit van de relatie, maar met andere factoren die minder gemakkelijk te meten zijn met een vragenlijst.

Wat betreft de aard van sociale netwerken, wordt in dit onderzoek gesteld dat onderling en collectief vertrouwen een cruciaal aspect is voor het effectief functioneren van sociale netwerken. Wat nog verder uitgewerkt zou kunnen worden is het concept van vertrouwen in de context van een arbeidsorganisatie vanuit een micropolitiek perspectief. Formeel zijn scholen organisaties met als algemeen gedeeld doel leerlingen te laten leren. Informeel zijn het ook organisaties waarin elk van de actoren zijn of haar eigen zorgen en problemen heeft, probeert eigen doelen na te streven en verschilt in invloed en zeggenschap. De functionaliteit van relaties in een organisatiecontext wordt ook beïnvloed door de specifieke context en situatie, die sterk aan veranderingen onderhevig kunnen zijn. Vertrouwen in deze context is van een andere aard dan vertrouwen in een vriendschapsrelatie waarin deze politieke context grotendeels ontbreekt. Hargreaves (1994) spreekt in dit verband bijvoorbeeld over 'contrived collegiality', wat zoveel betekent als afgedwongen collegialiteit, dus in de context van werk georganiseerde samenwerking. Die term heeft een negatieve connotatie, dus ik zou eerder willen spreken van professioneel vertrouwen als het gaat om vertrouwen in werkrelaties te onderscheiden van vertrouwen in vriendschapsrelaties. Zoals Little (1982) liet zien dat niet elke vorm van samenwerking even functioneel is in termen van leren van leraren, zou ook hierbij de vraag onderzocht kunnen worden of professioneel vertrouwen altijd functioneel is en of professioneel wantrouwen ook functioneel kan zijn voor het leren van leraren.

Afsluitend, in het kader van onderzoek

naar het leren van leraren op de werkplek vormt dit onderzoek naar de leerpotentie van sociale netwerken een waardevolle bijdrage. Het geeft theoretische en methodologische handreikingen om meer grip te krijgen op de structurele en culturele aspecten van sociale relaties van leraren en van de school als leerplek voor leraren. Kortom, voor een ieder die meer wil begrijpen van leerprocessen van leraren in scholen is dit proefschrift een uitstekende bron.

Referenties

- Hargreaves, A. (1994). *Changing teachers, changing times. Teachers' work and culture in the postmodern age*. London: Cassell.
- Horn, I.S. & Little, J.W. (2010). *Attending to problems of practice: Routines and resources for professional learning in teachers' workplace interactions*. *American Educational Research Journal*, 47, 181-217.
- Imants, J., & van Veen, K. (2010). *Teacher learning as workplace learning*. In E. Baker, B. McGaw, & P. Peterson (Eds.), *International Encyclopedia of Education*, 3rd Edition (part 7, pp. 569-574). Oxford: Elsevier Scientific Publishers.
- Little, J.W. (1982). *Norms of collegiality and experimentation: Workplace conditions of school success*. *American Educational Research Journal* 19(3), 325-340.
- Little, J.W. (2002). *Locating learning in teachers' professional community: Opening up problems of analysis in records of everyday work*. *Teaching and Teacher Education*, 18 (8), 917-946.

*Klaas van Veen
ICLON, Universiteit Leiden*